

פרשת ויקהל - תשס"ה

חן בן-אור צפוני

לאחר שבפרשות הקודמות תוארו המשכן ועבודת הלויים והכוהנים בו, בפרשת "ויקהל" מגיע תורו של משה להעביר אל העם כולו את דברי האל. לצורך כך מקהיל משה "את כל עדת בני ישראל" וחוזר על מצוות ה' באוזניהם בנושאי השבת והתרומה לבנין המשכן וליצירת כליו. ואכן העם תורם:

"וַיָּבֵאוּ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נָשָׂא לְבוֹ וְכֹל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת יְהוָה לְמַלְאכַת אֱהֵל מוֹעֵד וְלְכָל עֲבֹדָתוֹ וְלִבְגְדֵי הַקֹּדֶשׁ" (שמות ל"ה, 21).

חומרי הגלם שהובאו משמשים את בצלאל ועוזריו לבניין המשכן על-פי ההוראות שקיבל משה מאלוהים, והם מובאים בנדיבות לב, נתינה של חסד, אמת ונכונות.

האדם שנבחר לבנות את בית האל הוא בצלאל. משה מציג את בצלאל ככלי שה' מוזג לתוכו וממלא אותו בחכמה תבונה ודעת. אך אנו נלמד בהמשך שהיו בו עוד תכונות.

בצלאל עושה את מלאכת המשכן מכוח ההשראה האלוהית:

"וַיִּמְלֵא אֱתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה בְּתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה. וְלַחֲשִׁב מַחֲשָׁבוֹת לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחָשֶׁת. וּבַחֲרָשֶׁת אַבְנֵי לְמַלְאֵת וּבַחֲרָשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת כָּכָל מְלָאכַת מַחֲשָׁבוֹת. וְלַהוֹרֹת נָתַן בְּלִבּוֹ הוּא וְאַהֲלִיאֵב בֶּן אַחִיסָמֶן לְמִשֶׁה דָּן. מֵלֵא אֹתָם חֲכָמַת לֵב לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכַת חֲרָשׁ וְחֲשִׁב וְרָקַם בְּתַכְלֵת וּבְאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ וְאֶרְגָּ עֹשֵׂי כָּל מְלָאכָה וְחֲשָׁבֵי מַחֲשָׁבוֹת". (שמות ל"ה, 31-35)

ד"ר משה מאיר, איש מחשבת ישראל, מתאר את היחס בין רוח אלוהים ובין חכמת הלב: רוח אלוהים, בשפת התנ"ך, היא הרוח שמכוחה מתעלה האדם אל מעבר לעצמו. רוח אלוהים מאפשרת לנו להיות יותר, מעל, מעבר למי שאנחנו (או למי שאנחנו חושבים שאנחנו). היא מרחיבה את גבולות יכולתנו. כך אומר פרעה ליוסף:

"וַיֹּאמֶר פְּרַעֲוֹה אֶל עֲבָדָיו הַנְּמַצָּא כִּזֶּה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ?" (בראשית מ"א, 38)

ועל דוד נאמר:

"וַיִּקַּח שְׂמוּאֵל אֶת קַרְנֵי הַשֶּׁמֶן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו וַתִּצְלַח רוּחַ ה' אֶל דָּוִד מֵהַיּוֹם הַהוּא וּמִעַלְהָ... (שמואל א' ט"ז, 13)

רוח האל היא דבר שאפשר להעביר מאדם לאדם, אפשר להאציל אותה, להתחלק בה:

"וַיִּנְדָּד ה' בְּעֵנָן וַיִּדְבַּר אֵלָיו וַיֹּאצֵּל מִן הַרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנֹחַ עָלֵיהֶם הַרוּחַ וַיִּתְּנָבוּאוּ וְלֹא יָסְפוּ. (במדבר י"א, 25)

ואילו מקור חכמת הלב מוצג בתורה כך:

"וַעֲשֵׂה כְּצִלְאֵל וְאַהֲלִיאֵב וְכֹל אִישׁ חָכָם לֵב אֲשֶׁר נָתַן ה' חָכְמָה וְתַבּוּנָה בְּהִמָּה לְדַעַת לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מְלָאכַת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה'. וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּצִלְאֵל וְאֶל אַהֲלִיאֵב וְאֶל כָּל אִישׁ חָכָם לֵב אֲשֶׁר נָתַן ה' חָכְמָה בְּלִבּוֹ כָּל אֲשֶׁר נָשָׂא לְבוֹ לְקַרְבָּה אֶל הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ. (שמות ל"ו, 1-2)

חכמת הלב של האדם היא היצירה. היצירה אינה שונה מרוחו של האל, רוח האל מתממשת ביצירתו של האדם, ומקרבת את האדם לאלוהיו. ובכל זאת היא סוג של פרשנות ובחירה ויש בה את הצבע והצורה שהאדם נוטע בה. את חכמת ליבו.

כוח יצירתו של בצלאל הוא היותו בַּצֵּל האל.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:
בצלאל על שם חכמתו נקרא.

בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: לך, אמור לו לבצלאל, עֲשֵׂה לי מִשְׁכָּן, אַרְוֹן וְכִלִּים, הלך משה והפך ואמר לו עֲשֵׂה אַרְוֹן וְכִלִּים וּמִשְׁכָּן.

אמר לו [בצלאל]: משה רבינו, מנהגו של עולם - אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר "עֲשֵׂה לי אַרְוֹן וְכִלִּים וּמִשְׁכָּן". כלים שאני עושה להיכן אכניסם? שמא כך אמר לך הקדוש ברוך הוא: "עֲשֵׂה מִשְׁכָּן אַרְוֹן וְכִלִּים"?
אמר לו [משה]: שמא בַּצֵּל אֵל היית וידעת?
(בבלי ברכות נה ע"א)

יש לו, לבצלאל, את היכולת לחוש את צל השכינה. מצבו הרוחני מאפשר לו ליצור בעולם הגשמי. עד עתה היה רק משה בצילו של האל, שהיה לו לפה ולידיים. בצלאל הוא משהו אחר. צל כנפי השכינה מסוככות עליו, אך גם הצד האפל, הלא ידוע, היצירי (שממנו אולי צומחת האומנות). זהו אולי הצד ה"אנושי" שבאלוהות. המפגש בין האל לבצלאל מוליד סוג של חופש - יכולת מימוש הרוח האלוהית בדרכו שלו.

השכינה נמצאת בכל מקום ובתוך כל אחד מאתנו, אך לא כל אחד מאתנו חש בחכמת ליבו את הצל, את הרוח שעוברת. לא בכל רגע אנו פנויים לפתוח את שערינו בפניה. מתי חשת שאתה מתעלה מעבר לעצמך, מתי חשת יוצרת? מה היה שם?

דרשנים שאלו איך נכנסה השכינה למשכן, ועוד יותר לארון- הרי רוח ה' ממלאת את העולם כולו!

במדרש תנחומא (ויקהל ז) נשאלת השאלה - למה התחיל בצלאל ביצירת הארון לפני הכלים האחרים?

בשביל ששם צלו של הקב"ה, שהוא מצמצם שם שכינתו ולפיכך קראו בצלאל, שעשה צלו של הקדוש ברוך הוא בין שני הכרובים, שנאמר "וְנִוְעַדְתִּי לְךָ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ" וגו' (שמות כה, 22)
והלא כבר נאמר "הֲלוֹא אֵת הַשָּׁמַיִם נָאֵת הָאָרֶץ אֲנִי מְלֹא" (ירמיה כג, 24)

כלומר איך נכנס הקב"ה בין שני הכרובים? איך היה לו מקום?

אמר ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי:
משל למערה שהיא נתונה על שפת הים,
געש הים, נתמלאת המערה, והים לא חסר כלום.

כך הקב"ה יתברך זכרו,
אע"פ שכתוב "וַיִּכְבֹּד יְהוָה מְלֵא אֵת הַמִּשְׁכָּן" (שמות מ', 44; 45)
אעפ"כ "הוֹדוּ עַל אֲרֶץ וְשָׁמַיִם" (תהילים קמ"ח, 13).

ולא תאמר שצמצם הקב"ה שכינתו בתוך המשכן,
אלא אף בתוך הארון שעשה בצלאל צמצם שכינתו,
שנאמר "הִנֵּה אַרְוֹן הַכִּפֹּרֶת אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ" (יהושע ג', 11) - זה הקב"ה, שהיה בתוכו.
ומי עשאו? בצלאל.

ניתן להסיק כי האל מעוניין לצמצם את עצמו על מנת לפנות לנו מקום. הוא מצטופף במשכן ובתוך הארון, ונותן לנו מגרש לשחק בו. בית הקיבול הזה מספיק לו, את שאר המגרש הוא מותיר לבני האדם, כי בתוכנו נמצאת רוחו. הוא יודע זאת, כי הוא מזג אותה בעצמו.

בידינו לבנות את בית הקיבול לאלוהים. יש בנו את רוח האלוהים ואת חכמת הלב.

כשמשה עולה להר סיני הוא מכוסה ומוסתר ברוח ה' בצללי ה' :

”וַיֵּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֲנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אֲרֻבָּעִים יוֹם וְאֲרֻבָּעִים לַיְלָה.”

(שמות כ"ד, 18)

כל ההר מוקף ברוח אלוהים, ומשה המביא משם את דברו, לא יהיה בונה המשכן. בצלאל נמצא למטה, לעיני העם, לאור היום, עם האנשים האחרים. הצל הוא בתוכו ובתוכם, מתממש בחכמת כפיהם. בצלאל לא מדבר, הוא עושה. בונה את בית הקיבול לאלוהות, ומפנה מקום ליצירת האדם.

ברגע שנבנה מקום לאל בין בני האדם, הוא יכול להתלוות אליהם בדרכם :

”וַיֵּכֶס הָעֲנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד” (שמות מ', 34). וזה אחד מענני כבוד ששמשו את ישראל

במדבר ארבעים שנה, אחד בימינם ואחד בשמאלם, אחד מלפניהם ואחד מאחריהם ואחד למעלה מהם, וענן שכינה ביניהם, ועמוד ענן נוסע לפניהם, משפיל לפניהם את הגבוה ומגביה להם את השפל, והורג נחשים ועקרבים ושורף קוצים וברקנים, ומדריכם בדרך ישרה, וענן שכינה שוכן באהל (מדרש תנחומא)

הרמב"ן טוען כי י"ג מידות של רחמים (שמות ל"ד, 6-7) העניקו לעם הזדמנות נוספת לתשובה לאחר חטא העגל, אך גם בעקבותיהן לא שרתה השכינה מאליה. כדי שהשכינה תוכל לחזור לשרות בקרבו, חייב העם להיות עסוק בתהליך בניין המשכן. העם זקוק לתהליך של שיקום רוחני, וההשתתפות הכללית בבניית המשכן עשויה לתקן את מה שהתעוות בקשר עם הקב"ה כתוצאה מחטא העגל. במונחים קבליים נאמר כי בניית המשכן היא "תיקון" לחטא העגל. תהליך בניית המשכן הוא אינסופי (כמו האלוהות עצמה). אנחנו בני אדם, וככאלה אנחנו כל הזמן בונים והורסים.

האם אנחנו מסוגלים לקחת חלק בתהליך בניית כלי קיבול לאלוהות, האם יש בנו את העוז להזמין את האלוהות לשכון בתוכנו, בינינו ובקהילותינו?